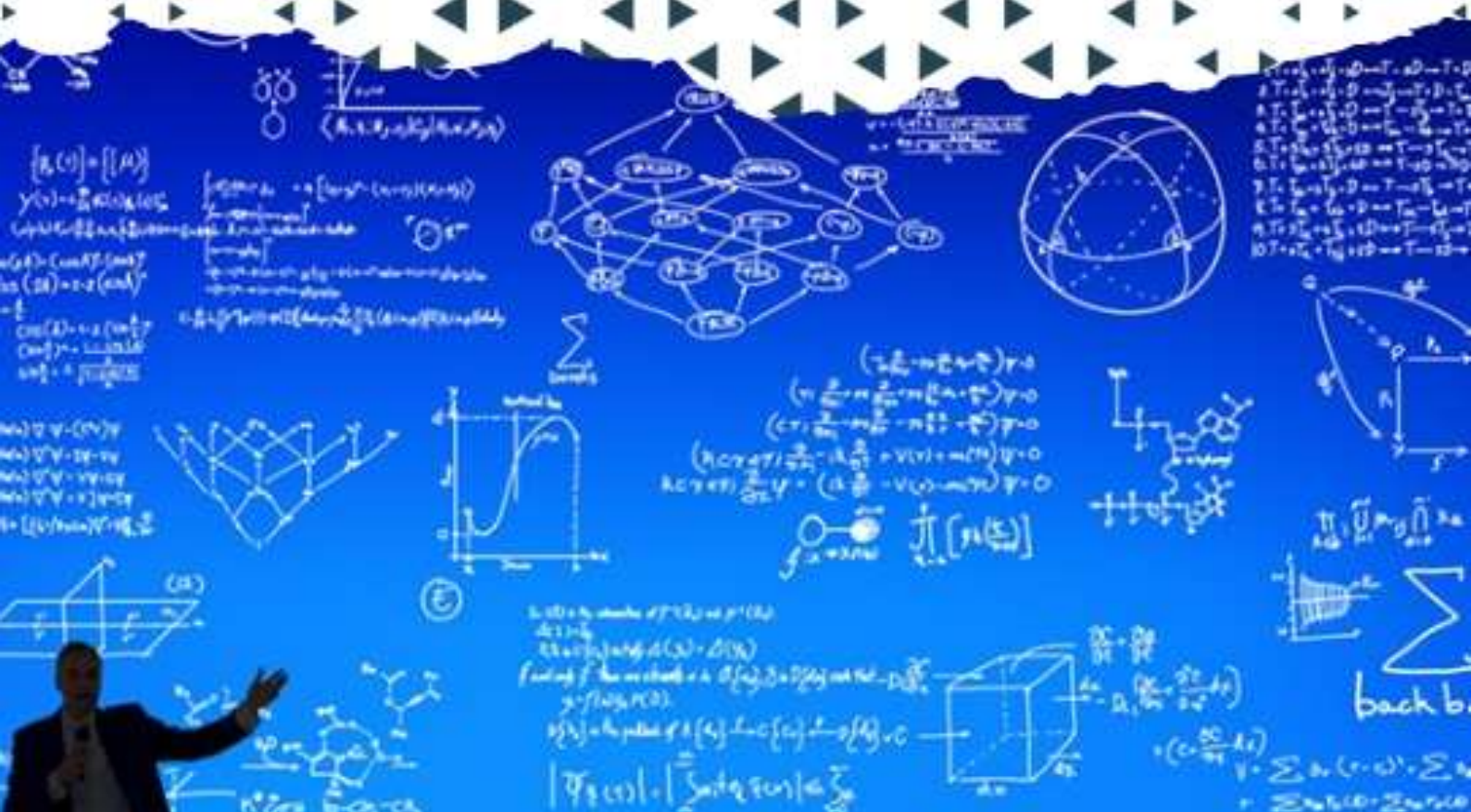

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

+998335668868

<https://innoworld.net>

Google Scholar doi

zenodo

OpenAIRE

2025

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 5-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

**Academic
Resource
Index
ResearchBib**

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

Mirzo Ulug'bek — davlat arbobi va buyuk olim
Sharipova Nargizaxon Abduqaxxorovna
Qo'qon universiteti " Ijtimoiy fanlar Kafedrası dotsenti "
Akramova Madinabonu

Qo'qon universiteti Psixologiya 3-25 gruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda Mirzo Ulug'bekning davlat arbobi va buyuk olim sifatidagi tarixiy faoliyati yoritiladi. Uning Temuriylar davlati boshqaruvidagi o'rni, ilm-fan taraqqiyotiga qo'shgan hissi hamda astronomiya va matematika sohalaridagi ilmiy merosi tahlil qilinadi. Shuningdek, Mirzo Ulug'bekning ilmga asoslangan boshqaruv siyosati va ma'rifatparvarlik faoliyatining jahon sivilizatsiyasidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Mirzo Ulug'bek, Temuriylar davlati, davlat arbobi, astronomiya, matematika, Samarqand rasadxonasi, Ziji Jadidi Ko'ragoniy.

Kirish. Temuriylar davri Markaziy Osiyo tarixida siyosiy barqarorlik, iqtisodiy taraqqiyot hamda ilm-fan va madaniyatning yuksak darajada rivojlanishi bilan alohida ajralib turadi [3.12]. Bu davr Amir Temur asos solgan qudratli davlatning mustahkam siyosiy poydevori ustida shakllanib, keyingi avlod hukmdorlari tomonidan yanada rivojlantirildi. Ayniqsa, Temuriylar sulolasining eng yorqin namoyandalaridan biri Mirzo Ulug'bek ushbu davrning ilmiy va ma'naviy qiyofasini belgilab bergan buyuk siymo sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi [1.5].

Mirzo Ulug'bek nafaqat hukmdor, balki dunyo miqyosida tan olingan astronom, matematik va ma'rifatparvar olim bo'lgan. U ilm-fan va davlat boshqaruvinı uyg'unlashtira olgan noyob shaxs bo'lib, uning faoliyati ilmi jamiyatgina barqaror va taraqqiy etgan davlat barpo eta olishini yaqqol namoyon etadi. Shu jihatdan Mirzo Ulug'bek shaxsini davlat arbobi va buyuk olim sifatida o'rganish tarixiy va ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Mirzo Ulug'bekning davlat arbobi sifatidagi faoliyati.

Mirzo Ulug'bek Temuriylar davlatida muhim siyosiy mavqega ega bo'lib, asosan Movarounnahr, xususan, Samarqand shahrini boshqarish bilan shug'ullangan. U hukmdor sifatida davlat boshqaruvida adolat, tartib-intizom va qonuniylik tamoyillariga qat'iy amal qilgan. Uning boshqaruvi davrida Samarqand nafaqat siyosiy markaz, balki butun Sharq dunyosining yirik ilmiy va madaniy markaziga aylangan.

Mirzo Ulug'bek davlat boshqaruvida ilmi va tajribali kishilarga tayanishni muhim deb bilgan. U mansablarni nasl-nasab yoki boylikka qarab emas, balki bilim, sadoqat va mas'uliyat asosida taqsimlashga harakat qilgan. Bunday yondashuv davlat apparatining samarali ishlashiga va jamiyatda ijtimoiy adolatning qaror topishiga xizmat qilgan [3.28].

Shuningdek, Mirzo Ulug'bek hukmronligi davrida ta'lim va ilm-fan davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraldi. Madrasalar

faoliyati qo'llab-quvvatlandi, olimlar va mudarrislar uchun qulay sharoitlar yaratildi. Bu esa Temuriylar davlatining ichki barqarorligini mustahkamlashga va jamiyatning ma'naviy yuksalishiga xizmat qildi.

Mirzo Ulug'bekning ilmiy merosi va astronomiya sohasidagi yutuqlari.

Mirzo Ulug'bekning buyukligi, avvalo, uning ilm-fan sohasidagi beqiyos xizmatlari bilan belgilanadi. U astronomiya va matematika fanlariga alohida e'tibor qaratib, bu sohalarda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib brogan [1.18]. Uning tashabbusi bilan Samarqandda barpo etilgan Ulug'bek rasadxonasi o'z davrida dunyodagi eng ilg'or ilmiy markazlardan biri hisoblangan.

Rasadxonada olib borilgan kuzatuvlar nihoyatda aniq bo'lib, ularda yulduzlar va sayyoralarning harakati puxta hisob-kitoblar asosida o'rganilgan. Mirzo Ulug'bek rahbarligida Qozizoda Rumiy, G'iyosiddin Koshiy va Ali Qushchi kabi mashhur olimlar faoliyat yuritgan. Bu ilmiy maktab Sharq astronomiyasining eng yuqori cho'qqisi sifatida baholanadi.

Mirzo Ulug'bekning eng mashhur asari — "Ziji Jadidi Ko'ragoniy" bo'lib, unda mingdan ortiq yulduzning koordinatalari aniqlangan, vaqt va fazoga oid ilmiy xulosalar bayon etilgan. Ushbu asar nafaqat Sharqda, balki Yevropada ham uzoq yillar davomida asosiy astronomik qo'llanma sifatida foydalanilgan. Bu holat Mirzo Ulug'bek ilmiy merosining jahon miqyosidagi ahamiyatini yaqqol ko'rsatadi [1.32].

Mirzo Ulug'bek va ma'rifatparvarlik g'oyalari.

Mirzo Ulug'bek jamiyat taraqqiyotini bevosita ilm-ma'rifat bilan bog'liq deb bilgan ma'rifatparvar hukmdor edi. U madrasalarda diniy fanlar bilan bir qatorda matematika, astronomiya, mantiq va falsafa kabi aniq va dunyoviy fanlarning ham o'qitilishiga katta ahamiyat bergan. Bu esa o'sha davr uchun nihoyatda ilg'or va yangicha yondashuv bo'lib, ilmiy tafakkurning rivojlanishiga keng yo'l ochgan.

Ilm-fan taraqqiyoti orqali jamiyat ongini yuksaltirish Mirzo Ulug'bek siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan. U ilm ahliga katta hurmat bilan munosabatda bo'lib, ularni moddiy va ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlagan. Natijada Samarqand Temuriylar davrida butun Sharqda mashhur bo'lgan ilmiy va ma'rifiy markazga aylangan [4.15].

Muhokama. Mirzo Ulug'bek shaxsiyati davlat arbobi va buyuk olim sifatida o'zaro uyg'unlikning yorqin namunasi hisoblanadi. U siyosiy hokimiyatni faqat kuch yoki zo'ravonlik orqali emas, balki ilm-fan va ma'rifat orqali mustahkamlash mumkinligini amalda ko'rsatib berdi. Uning faoliyati ilm va hokimiyat uyg'unlashgan jamiyatda barqarorlik, taraqqiyot va madaniy yuksalish ta'minlanishini yaqqol isbotlaydi.

Bugungi kunda Mirzo Ulug'bek merosi ilm-fan va davlat boshqaruvi o'rtasidagi muvozanatning naqadar muhim ekanini ko'rsatib beruvchi tarixiy tajriba sifatida baholanadi. Uning hayoti va faoliyati zamonaviy jamiyat uchun ham muhim ibrat manbai hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Mirzo Ulug'bek davlat arbobi va buyuk olim sifatida jahon tarixida munosib o'rin egallaydi. U Temuriylar davlatining siyosiy hayotida faol ishtirok etib, ilm-fan taraqqiyoti uchun mustahkam asos yaratdi. Uning astronomiya va matematika sohalaridagi ilmiy merosi insoniyat ilmiy tafakkurining rivojlanishiga beqiyos hissa bo'lib qo'shildi.

Mirzo Ulug'bekning ilmga asoslangan siyosati va ma'rifatparvarlik g'oyalari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Uning merosi yosh avlodni ilmga, tafakkurga va ma'naviy yuksaklikka chorlaydi hamda zamonaviy jamiyat taraqqiyoti uchun muhim saboqlar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Мирзо Улуғбек. Зизи жадиди Кўрагоний. — Самарқанд, XV аср.
2. Бартольд В.В. Улугбек и его время. — Москва, 1918.
3. Ахмедов Б. Темурийлар даври тарихи. — Тошкент, 2001.
4. Каримов И.А. Юксак маънавият — енгилмас куч. — Тошкент, 2008.
5. Ўзбекистон тарихи. Ўрта асрлар даври бўйича дарслиklar. — Тошкент, турли йиллар.

